

สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปการวิจัย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองในโลกมากกว่า 2500 ปีแล้ว แต่ก็ยังเป็นศาสนาที่ทันสมัยและน่าเคารพนับถือสำหรับสังคมยุคใหม่ทั่วไปอยู่เสมอมา ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทอันยิ่งใหญ่ต่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าอารยะธรรมของประชาชนนับร้อย ๆ ล้านในโลก ทั้งนี้แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะสูญหายไปจากแหล่งกบดานเกิดคือประเทศอินเดียนานนักหนาแล้วก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศในแถบตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย นอกจากนี้หลักธรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ก็ยังคงมีบทบาทอย่างแน่นแฟ้นอยู่ในประเทศแถบตะวันตกของโลกบางประเทศอีกด้วย คนสมัยใหม่ทั้งชายและหญิงโดยเฉพาะผู้มีความรู้ทั้งหลาย ได้เบนความสนใจมาสู่พระพุทธศาสนาและหลายต่อหลายคนได้ประกาศอย่างเปิดเผยหนักแน่นว่า พระพุทธศาสนาคือศาสนาใหม่ของตน

สิ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดึงดูดจิตใจของมวลมนุษย์ทั้งหลายเป็นพิเศษ อยู่ที่คำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธองค์สอดคล้องกับกฎแห่งเหตุและผล และสอดคล้องกับกฎแห่งศีลธรรมตามหลักสากลนิยม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผล พระพุทธคำรัสนั้นล้วนเต็มไปด้วยเหตุผลทั้งหมด กฎแห่งกรรมคือหลักคำสอนประการหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความมีเหตุผลดังกล่าว บุคคลทั้งหลายเห็นพ้องกันว่า หลักคำสอนเรื่องกรรมและผลของกรรมนั้น มีความสมเหตุสมผล และเป็นกฎของเหตุและผลที่ทนต่อการพิสูจน์ จริงอยู่เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมแม้จะเป็นเรื่องที่ลึกลับและสับสน จนยากที่จะเข้าใจได้ลงแต่ด้วยปัญญาชั้นโลกีย์ธรรมดา ๆ ก็ตาม แต่เราก็พอจะใช้ปัญญาอันสุขุมรอบคอบพิจารณาให้เห็นได้โดยแจ่มชัดว่า ชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้นตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม กระบวนการแห่ง

ชีวิตตกอยู่ภายใต้กรรมลิขิต สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้รับการขนานพระนามว่าเป็น
กรรมวาที เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงมีปอกติสอนถึงเรื่องกรรม ทุก ๆ ชีวิตมีอิสระในการ
กระทำต่าง ๆ ในการลิขิตชีวิตของตนเองได้

คำว่า "กรรม" แปลตามศัพท์ว่า "การกระทำ" เมื่อพิจารณาตามศัพท์ก็แสดง
ให้เห็นว่าการกระทำนั้นแหละเป็นตัวกรรม โดยที่ไม่ได้จำกัดลงไปเลยว่าเป็นการกระทำดี
หรือการกระทำชั่ว กรรมจึงเป็นคำกลาง ๆ จะว่าเป็นเรื่องของความดีก็ได้ และจะว่า
เป็นเรื่องของความชั่วก็ได้อีกเช่นกัน

การกระทำที่ปรากฏออกมาได้ ก็ต้องอาศัยเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตเป็นเหตุ
เมื่อเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตเป็นกุศลก็เรียกว่ากุศลกรรม และถ้าเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิต
เป็นอกุศลก็เรียกว่าอกุศลกรรม กุศลหรืออกุศลเจตนาจึงเป็นเหตุแห่งกรรมดีหรือกรรมชั่วโดย
ตรง เมื่อเจตนาเกิดขึ้นภายในจิตก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการกระทำทั้งหลายขึ้น ถ้าเกิดการ
กระทำทางกายก็เรียกว่ากายกรรม ถ้าเกิดการกระทำทางวาจาก็เรียกว่าวจีกรรม และ
ถ้าเกิดการกระทำแต่ภายในจิตก็เรียกว่ามโนกรรม บ่อเกิดของกรรมจึงมีเพียงสามทาง
เท่านั้น

๑ เมื่อกรรมเกิดขึ้นเป็นเหตุก็ย่อมจะมีผลของกรรมเกิดขึ้นตอบสนอง ดังที่พระพุทธรูป
องค์ตรัสว่า บุคคลหว่านพืชเช่นไร เขาย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีตอบ
สนอง และผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบสนอง กฎแห่งกรรมที่พระพุทธองค์ตรัสนี้
เป็นกฎสากลสาธณะแก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าที่มีอยู่ในวัฏสงสาร กฎแห่งกรรมนี้มีได้จำกัด
แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ทว่าเป็นสากลทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าจะนับถือศาสนาอะไรทั้งสิ้น
บุคคลทุกชาติทุกศาสนาเมื่อกระทำกรรมดี เขาย่อมต้องได้รับผลดีตอบสนองทั้งนั้น และตรง
กันข้ามถ้าเขาทำกรรมชั่วแล้ว เขาก็ย่อมจะได้รับผลแห่งการกระทำชั่วตอบสนองอย่างแน่นอน
เช่นเดียวกัน หลักเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาจึงแตกต่างจากศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์
และศาสนาอิสลามในแง่ที่ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าผลของกรรมย่อมเกิดขึ้นจากการกระทำ
ของมนุษย์เองโดยตรง ไม่ใช่โดยการแทรกแซงของพระผู้เป็นเจ้าพระองค์หนึ่งพระองค์ใด
เลยทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดทีเดียวว่า บุคคลทำกรรมเช่นใดก็ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงเหตุและผลที่ตรงกัน เหมือนบุคคลที่ปลูกมะม่วงลงไปในดิน ผลที่เขาจะได้รับก็ย่อมต้องเป็นมะม่วง ที่จะได้รับเป็นผลชนิดนั้นเป็นไปไม่ได้ กรรมที่เกิดขึ้นทางไตรทวารนี้ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว บุกระทำก็ย่อมจะได้รับผลตอบสนองเสมอ ที่จะไม่ได้รับผลตอบแทนนั้นย่อมไม่มี ฉะนั้นมนุษย์เราที่เกิดมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมในปัจจุบันนี้ ถ้าทุกคนมีความเข้าใจในกฎแห่งกรรม และเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมแล้ว โลกนี้ก็ควรจะน่าอยู่เป็นอย่างมาก ความเคียดแค้นวุ่นวายก็จะไม่เกิดขึ้นเลย ทั้งนี้เพราะทุกคนเมื่อเห็นเหตุและผลตรงกัน เขาก็จะไม่กล้าสร้างเหตุคือกรรมชั่วลงไป เพราะกลัวว่าจะต้องได้รับผลแห่งกรรมชั่วนั้นอย่างสาหัส

พระพุทธศาสนาโดยฐานที่เป็นระบบกิริยวาท ได้ตอบปัญหาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมไว้อย่างรอบคอบ สมเหตุสมผลและสามารถเข้าใจได้ง่าย พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นแจ่มแจ้งเลยทีเดียวทีเดียวว่า ความเป็นไปของชีวิตสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้นมีเหตุมีผลทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญเลย ผลที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันย่อมมีเหตุมาแต่อดีตทั้งนั้น ด้วยเหตุฉะนั้นเอง สรรพสัตว์ที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ จึงต้องแตกต่างกันทั้งรูปร่างทางกาย และลักษณะต่าง ๆ ทางพฤติกรรม ตลอดจนการเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตัวอย่างเช่น รูปร่างที่น่าเกลียด และผิวพรรณที่ไม่สวยงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงประสงค์ของบุคคลใด ๆ เลย พระพุทธองค์ทรงชี้ว่า กรรมนี้เองที่ตกแต่งรูปร่างของสัตว์ทั้งหลาย ให้ปรากฏในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป รูปร่างของเราที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะกรรมในอดีตมาตกแก่ให้ บางคนดำ บางคนสูง บางคนขาว บางคนดำ และแต่ละคนก็มีอวัยวะในร่างกายแตกต่างกันออกไป ลักษณะเช่นนี้เป็นมาตั้งแต่เกิดในครรภ์มารดาแล้ว รูปร่างที่ไม่สวยและผิวพรรณที่ไม่งาม สืบเนื่องมาจากผลของกรรมชั่วคือความโกรธและความเกลียด ซึ่งบุคคลใดกระทำมาแล้วในชาติก่อน พระพุทธองค์ตรัสว่า ทุกชีวิตที่อุบัติจะต้องอยู่ในลักษณะเป็นนักรับผลแห่งกรรมในอดีตชาติ และเมื่อสิ่งนั้น ๆ เป็นผลของกรรมจากอดีตชาติ เราจึงไม่สามารถจะทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้แต่ประการใดเลย

บุคคลบางคนในโลกอาจรู้สึกว่าการที่เขาเกิดเป็นคนยากจน ซึ่งทำให้เสียเปรียบคนรวยในทก ๆ คำนเป็นความไม่ยุติธรรม ผู้ที่เกิดมามีรูปร่างหน้าตาไม่สวย ทำให้เสียเปรียบคนที่รูปร่างหน้าตาสวย ก็อาจรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม ผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอ ชีโรค สามวันคีสี่วันไซ้ ก็อาจรู้สึกว่าโลกไม่ยุติธรรมเลยที่ทำให้เขาเกิดมา มีสภาพอย่างนั้น ผู้ที่มีอำนาจวาสนาน้อย ทำให้โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต น้อยกว่าผู้ที่มีอำนาจวาสนามาก ก็รู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม สรุปว่า ความค้อยกว่าผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นทางใดก็ตาม เป็นสภาพที่อาจทำให้ผู้มีความค้อย รู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมไค้ทั้งสิ้น

ในสภาพต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น พุทธศาสนามีคำอธิบายที่อาจไม่ตรงกับความคิดเห็นของคนทั่วไป พุทธศาสนาไม่ได้บอกว่าความยุติธรรมไม่มีอยู่ในโลกนี้ ความไม่ยุติธรรมอาจเกิดขึ้นได้เสมอในการกระทำของผู้ยังมีกิเลสที่ปฏิบัติต่อผู้อื่น เช่น นายจ้างใช้งานลูกจ้างมาก แต่ให้ค่างานน้อยจนไม่พอเลี้ยงชีพตามอัทภาพ สิ่งของที่ควรแบ่งเท่ากัน แต่ผู้แบ่งกลับให้คนหนึ่งมากกว่าเพราะรักมากกว่า ส่วนอีกคนที่ไม่รัก แบ่งให้น้อย ผู้พิพากษาคัดสินคดีด้วยความลำเอียง เพราะเห็นแก่พรรคพวก ดังกล่าวนี้ จัดเป็นความไม่ยุติธรรมที่มนุษย์ทำให้มีขึ้น แต่ในลักษณะของความค้อยต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ในย่อนานก่อนนั้น ถ้ามองจากหลักกรรมตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ล้วนเป็นสภาพที่เกิดขึ้นอย่างยุติธรรม นั่นก็คือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกรรมหรือการกระทำในอดีตของแต่ละคนทั้งสิ้น เช่น การเกิดมาเป็นคนยากจน ก็เป็นผลจากกรรม คือการเป็นคนตระหนี่ไม่ให้ทาน การเกิดมาเป็นคนไม่สวย ชีรวชั้เหร ก็เป็นผลจากความเป็นผู้มักโกรธในอดีตชาติ การเกิดมาเป็นคนมีร่างกายอ่อนแอ ชีโรคหรือมีโรคมมาก ก็เป็นผลมาจากการชอบเบียดเบียนและทรมาณสัตว์ การเกิดมาเป็นผู้มีอำนาจวาสนาน้อย ก็เป็นผลมาจากการเป็นคนมักอิจฉาริษยาในคุณความดีและลาภยศของผู้อื่นในอดีตชาติ เป็นต้น สภาพดังกล่าวนี้เป็นความยุติธรรมอย่างยิ่ง เพราะตนเองทำกรรมไว้อย่างไร ก็ได้รับผลอย่างนั้น แต่เพราะบุคคลส่วนมากไม่เข้าใจในกฎแห่งกรรม จึงมองเห็นไปว่าเป็นความไม่ยุติธรรม

พระพุทธองค์ตรัสว่า อันความทุกข์หรือความทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นวิบากหรือผลของกรรมทั้งนั้น คนที่เกิดมามีความสุขสำราญในปัจจุบัน ก็เพราะกุศลกรรมในอดีตกำลังส่งผล ถ้ากุศลกรรมในอดีตหมดลงเมื่อใด ชีวิตของเขาเหล่านั้น ก็จะต้องเผชิญต่อความทุกข์อันเป็นผลของกรรมชั่วต่อไป ในทำนองตรงกันข้าม ถ้าบุคคลใดกำลังเสวยความทุกข์อยู่อย่างแสนสาหัส ก็พึงทราบว่ามันกำลังชดใช้หนี้ที่เป็นอกุศลกรรมในอดีตอยู่ เมื่อหมดกรรมที่เป็นอกุศลแล้ว เขาก็จะประสบต่อความสุขอันเป็นผลของกุศลกรรมอย่างแน่นอน ชีวิตของสรรพสัตว์ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันนี้ ล้วนอยู่ในฐานะของบุญเกิดมาเพื่อชดใช้หนี้กรรมให้หมดไป ไม่ว่าชีวิตนั้นจะได้ประสบต่อความสุขหรือความทุกข์ก็ตาม นั่นล้วนเป็นการปลดปล่อยหนี้ของกรรมในอดีตทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะทราบที่ชีวิตของสรรพสัตว์ยัง เวียนว่ายตายเกิดนั้น จะต้องประกอบทั้งกรรมดีและกรรมชั่วมาเป็นของคู่กัน เมื่อกรรมดีกำลังให้ผล ความชั่วก็หมดโอกาสให้ผล หรือเมื่อกรรมชั่วกำลังให้ผล กรรมดีก็หมดโอกาสที่จะให้ผล เช่นเดียวกัน

กฎของกรรมตามพระพุทธคำสอนนี้ ผู้กระทำทุกคนจะต้องประสบผลตอบสนองอย่างแน่นอน จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ฉะนั้นบุคคลทั้งหลายที่กรรมยังไม่สนองผล ผู้กระทำกรรมชั่วมาก็ไม่ควรนับเอาอยู่ในกรรมชั่ว และประมาทพินิจว่าจะไม่ได้รับผลชั่วตอบสนอง ส่วนผู้กระทำกรรมดีก็เช่นกัน บางครั้งที่กรรมดีให้ผลช้าไป ก็ไม่ควรเกิดความท้อแท้จนเข้าใจผิดไปว่า ผลแห่งการกระทำกรรมดีไม่มีแล้ว เลิกละจากกรรมดีอันนั้นไปเสีย เมื่อกรรมดีก็ตามกรรมชั่วมาก็ตามย่อมมีผลตอบสนองเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งหน้าประกอบแต่กรรมดีละเว้นกรรมชั่วเสียให้หมด ทั้งนี้เมื่อบุคคลไม่ประกอบกรรมชั่วเพราะความโลภ (โลภะ) ความเกลียด (โทสะ) และเพราะความหลงผิด (โมหะ) เสียแล้ว เขาทั้งหลายเหล่านั้นก็จะไม่ต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสเพราะกรรมชั่วใด ๆ อีก และก็จะต้องมีการเกิดใหม่ต่อไปอีกเลย

กฎแห่งกรรมเป็นหลักที่สำคัญหลักหนึ่งในพระพุทธศาสนา บุคคลทั้งหลายมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมนั้น มีความสมเหตุสมผลเพราะเป็นกฎแห่งเหตุผลที่พอจะทำความเข้าใจให้ลองแท้ได้โดยวิญญูธรรมชา ๆ ส่วนกฎแห่งการเกิดใหม่นั้นแม้ว่าจะเป็นหลักที่สำคัญมากอีกหลักหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้ทำให้บุคคลทั้งหลายสนใจมากมายนัก เพราะเรื่องชีวิตในอนาคตไม่มีใครสามารถจะล่วงรู้ได้นอกจากผู้มีอำนาจเกิน

มนุษย์ธรรมดาคืออภิญญา ซึ่งมีญาณอันวิเศษที่สามารถจะล่วงรู้ได้ว่า บุคคลที่ตายไปแล้วจะมีชีวิตใหม่อยู่ในรูปแบบใด อำนาจเช่นนี้เรียกว่าทิพยจักขุหรือจักษุปาตญาณ เป็นอำนาจที่สามารถจะรู้ได้ว่า มนุษย์เมื่อตายไปแล้ว จะไปเกิดเป็นอะไรตามการกำหนดแห่งกรรมของเขา

พระพุทธองค์ท่านนั้น ที่เป็นผู้แจ่มกระจ่างในเรื่องการเกิดใหม่ ทุกแง่ทุกมุมด้วยญาณทรรศนะแห่งการตรัสรู้ บรรดาพระสงฆ์ที่เป็นอรหันตสาวก แม้จะสามารถล่วงรู้ในความลึกซึ้งของการเกิดใหม่ โดยอาศัยการเจริญสมาธิด้วยตนเอง ก็ยังคงคลุมเครืออยู่ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนพุทธศาสนิกชนธรรมดา ๆ จะล่วงรู้ในเรื่องการเกิดใหม่ก็จากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะฉะนั้นเรื่องการเกิดใหม่ ก็ยังคงเป็นปัญหาที่สับสนสำหรับมวลมนุษย์ทั่วไป แม้นักคิดในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ต่างก็พยายามขบคิดเกี่ยวกับปัญหานี้ อย่างหนักมานานนักหนาแล้วก็ตาม

การไม่เชื่อกฎแห่งการเกิดใหม่ไม่ถือว่าเป็นอันตราย แต่การไม่เชื่อกฎแห่งกรรมเป็นอันตรายที่สุด เพราะกฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งศีลธรรม ที่จะขาดเสียมิได้สำหรับสังคมที่เจริญแล้ว การไม่ยึดมั่นในศีลธรรม จะทำให้มนุษย์มีค่าเท่ากับสัตว์เดี๋ยวจนาน พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักกรรม 2 ประการ ซึ่งคุ้มครองโลกไม่ให้ตกอยู่ในความพินาศ หลักกรรม 2 ประการนี้ คือ ความละอายต่อการกระทำชั่ว (หิริ) และความกลัวต่อผลของการกระทำชั่ว (โอตฺตปฺปะ) มนุษย์ทั้งหลายที่มีค่าสูงกว่าสัตว์เดี๋ยวจนาน ก็เนื่องมาจากหลักกรรม 2 ประการนี้เอง ถ้าปราศจากหลักกรรมทั้งคู่ดังกล่าวแล้ว การละเมิดในกาม ตลอดจนการชมเชยรังแกผู้อื่น ก็จะเกิดขึ้นทุกหัวระแหง และก็คงจะไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างมารดาและภรรยา ระหว่างภรรยาและน้องสาวหรือลูกสาว และชีวิตของมวลมนุษย์ทั้งหลาย ก็คงมีค่าเท่ากับชีวิตสัตว์ เหตุฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า หลักกรรม 2 ประการนี้ที่มนุษย์ยึดมั่นนั่นเอง ที่ทำให้โลกพ้นจากความหายนะไปได้

พระพุทธเจ้าได้ประทานข้อควรระวัง เพื่อความปลอดภัยของบุคคลผู้ซึ่งไม่เชื่อในเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ข้อควรระวังนี้คือ "จงพยายามทำความดีเสมอ" ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะบุคคลผู้ประกอบคุณความดี จะได้รับความอนุใจในการประกอบคุณงามความดี ตั้งแต่ในชาตินี้ ดังที่องค์พุทธนิกายมีกล่าวไว้ ดังนี้

1. ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมที่ทำไว้คือทำไว้ชั่วมีจริง การที่ว่าเมื่อเราแตกกายทำลายขันธไปแล้ว จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ก็ยอมเป็นไปได้ นี่เป็นความอุ่นใจประการแรกที่เขาได้รับ

2. ก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมที่ทำไว้คือทำไว้ชั่วไม่มี เราก็ครองตนอยู่โดยไม่มีทุกข์ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขอยู่แต่ในชาติปัจจุบันนี้แล้ว นี่เป็นความอุ่นใจประการที่สองที่เขาได้รับ

3. ก็ถ้าเมื่อคนทำความชั่วก็เป็นอันทำชั่ว เรามีได้คือการชั่วร้ายต่อใคร ๆ ที่ไหน ทุกซีกมาถูกต้องเราผู้มีได้ทำบาปกรรมเล่า นี่เป็นความอุ่นใจประการที่สามที่เขาได้รับ

4. ก็ถ้าเมื่อคนทำความชั่วก็ไม่เชื่อว่าเป็นอันทำชั่ว ในกรณีนี้ เราก็มองเห็นตนเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งสองด้าน นี่เป็นความอุ่นใจประการที่สี่ที่เขาได้รับ

นี่คือความอุ่นใจ 4 ประการ ซึ่งประกอบกรรมก็จะได้รับในชาตินี้ ไม่ว่าจะกฎแห่งกรรมและชีวิตในชาติหน้าจะมีจริงหรือไม่ก็ตาม บุคคลผู้ตั้งมั่นและปฏิบัติตามข้อควรระวังดังกล่าว จะรอดพ้นจากความเสื่อมและความหายนะทุกประการ

ข้อเสนอแนะ

พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามที่ได้ทำการวิจัยมานี้ เป็นการวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบปัญหาในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยทำการสืบค้นจากเอกสาร คือ คัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา และตำราต่าง ๆ ที่ประชาชนทั้งหลายในพระพุทธศาสนาได้เขียนไว้ ขอบข่ายจึงยังจำกัดอยู่ในประเภทปรัชญาบริสุทธิ์ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า นอกจากจะได้ทำการวิจัยค้นคว้าเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นแล้ว งานวิจัยต่อไปที่ควรกระทำอย่างยิ่งก็คือ ควรจะได้ทำการวิจัยโดยขยายขอบข่ายปัญหาให้กว้างไกลออกไปในภาคสนาม (Field Research) บ้าง แง่แรกก็คือ ปัญหาที่ว่า ความเชื่อต่อเรื่องกรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมอย่างไรบ้าง และอีกแง่หนึ่งที่น่าจะได้ทำการวิจัยต่อไป เพราะเป็นปัญหาที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าในแง่แรก

ก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการให้ผลของกรรมที่มีต่อปัจเจกบุคคล และกรรมกับการให้ผลของกรรมที่มีต่อกลุ่มบุคคลเป็นส่วนรวม ซึ่งทั้งสองแง่ที่กล่าวแล้ว ยังเป็นปัญหาที่แปลกและใหม่ ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดทำการวิจัยมาก่อนเลย ข้อที่นำมาเสนอแนะนี้ ก็เป็นไปตามหลักพุทธปรัชญาที่ว่า ชีวิตของสรรพสัตว์นั้น ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม กระบวนการแห่งชีวิตทุกชีวิต ล้วนตกอยู่ภายใต้กรรมลิขิต ทั้งนี้ก็เป็นการศึกษาจากความจากหลักปรัชญาปฏิบัติและปฏิบัติเอง

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย